

Olli Mäenpää

5.11.2025

Perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 143/2025 vp)

Esityksessä säädettäisiin ammatillisen koulutuksen järjestäjille mahdollisuus myydä tutkintoon johtavaa tilauskoulutusta EU:n ja ETA:n kansalaisille. Tilauskoulutuksen opiskelijoiden oikeuksista ja velvollisuuksista sovittaisiin nykyistä laajemmin. Kolmansista maista tuleville opiskelijoilla ehdotetaan säädettäväksi lukuvuosismaksut lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Lisäksi laissa ehdotetaan säädettäväksi koulutuksen järjestäjille oikeus saada tietoja hakijan ja opiskelijan oleskeluluvasta sekä oikeus luovuttaa oma-aloitteisesti tietoja Maahanmuuttovirastolle.

Maksuton perusopetus

Ehdotuksen mukaan lukuvuosismaksut koskisivat toisen asteen perusopetusta, kun kysymys on kolmannesta maasta saapuva opiskelija, joka oleskelee Suomessa opiskelutarkoituksessa. Samalla ehdotetaan oppivelvollisuuslakia muutettavaksi niin, että tällaiset kolmansien maiden kansalaiset, jotka oleskelevat Suomessa opiskelutarkoituksessa, eivät ole Suomessa oppivelvollisia.

Ehdotettu sääntelyä on aiheellista arvioida siltä kannalta, että perustuslain 16 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja oppivelvollisuudesta säädetään lailla. Säännöksen esitöiden mukaan maksuton opetus kytkeytyisi oppivelvollisuuteen, josta säädettäisiin edelleen lailla. Säännös ei estä laajentamista tai supistamista oppivelvollisuutta nykyisestä (HE 309/1993 vp, s. 19 ja 64).

Perustuslain 16 §:n 1 momentin sääntely koskee myös toisen asteen perusopetusta. Suomessa opiskelutarkoituksessa oleskelevien kolmansien maiden kansalaisilla ei ehdotuksen mukaan enää olisi oikeutta maksuttomaan perusopetukseen toisen asteen perusopetuksessa, vaan heidän koulutuksensa kustannukset katettaisiin opiskelijoilta perittävillä lukuvuosismaksuilla. Ehdotettu lukuvuosismaksuvelvollisuuden kohdistaminen kolmannesta maasta saapuvaan opiskelijaan rajoittaisi siten perusopetuksen maksuttomuutta.

Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin pitänyt mahdollisena sääntelyä maksujen perimisestä vieraskieliseen ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen hyväksytyltä muulta kuin Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion kansalaiselta tai sellaisen valtion kansalaiselta, joka unionin lainsäädännön tai unionia sitovan sopimuksen mukaan rinnastetaan Euroopan unionin kansalaiseen (PeVL

11/2009 vp, s. 7 ja myös ammattikorkeakoulujen osalta PeVL 13/2009 vp, s. 2). Näissä tilanteissa ei ollut kysymys perusopetuksesta. Valiokunta piti samassa yhteydessä EU- ja ETA-valtioiden kansalaisten asettamista kolmansien maiden kansalaisia edullisempaan asemaan perustuslain 6 §:n 2 momentin estämättä mahdollisena viitaten sääntelyn liityntöihin Suomea Euroopan unionin jäsenenä sitoviin säädöksiin ja velvoitteisiin ja vastavuoroisuuteen.

Ehdotettu opetuksen maksullisuus kohdistuisi vain opiskelutarkoituksessa Suomessa oleskeleviin kolmansien maiden kansalaisiin, joihin ei ehdotuksen mukaan kohdistuisi oppivelvollisuus. Esityksen perustelujen mukaan ehdotuksen aiheena on uusi ilmi, jossa kolmansista maista saapuvien nuorten tulo Suomeen erityisesti lukiokoulutukseen on uusi 2020-luvulla käynnistynyt ilmiö, jonka taustalla on suomalaisen ilmaisen koulutuksen markkinointi kolmansissa maissa sekä Suomen demografinen kehitys ja opiskelijamäärien väheneminen erityisesti väestötaantuma-alueilla. Toisen asteen koulutukseen järjestämiseen on kuitenkin rajalliset resurssit ja valtiontalouden tilanteesta johtuen toisen asteen koulutukseen on kohdistettu merkittäviä säästötoimenpiteitä (s. 60).

Perusoikeudet on perustuslaissa yleensä säädetty kuuluviksi jokaiselle. Perusoikeuksien soveltamisalaan kuuluvat perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan kuitenkin vain Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevat henkilöt (HE 309/1993 vp, s. 37). Jokaiselle kuuluva perusoikeus maksuttomaan perusopetukseen ei siten ole soveltamisalaltaan niin laaja, että se turvaisi myös kolmansien maiden asukkaille perusoikeuden maksuttomaan perusopetukseen siten, että nämä voisivat halutessaan saapua sitä käyttämään. Kysymys ei näin ollen tältä osin ole perusoikeuden rajoittamisesta, kun maksusääntelyn kohteena ovat vain opiskelutarkoituksessa Suomessa oleskelevat kolmansien maiden kansalaiset, joihin ei kohdistu oppivelvollisuus.

Maksullisuuden kohdistamiselle tällaiseen kolmansien maiden asukkaille suunnattuun koulutustarjontaan ja sen irrottaminen oppivelvollisuuden piiristä on perusteluissa esitetty sinänsä hyväksyttäviä perusteita, jotka perustuvat lähinnä julkisen talouden kantokykyyn. Ehdotus ei myöskään muodostuisi syrjiväksi, kun otetaan huomioon sääntelyn liitynnät Suomea Euroopan unionin jäsenenä sitoviin säädöksiin ja velvoitteisiin ja vastavuoroisuuteen. Valtiosääntöoikeudelliselta kannalta arvioituna ei siten ole estettä ehdotetulle sääntelylle.

Koulutuksen järjestäjien ja Maahanmuuttoviraston välinen tietojen siirto

Esitykseen sisältyy ehdotus tietojen siirtoa korkeakoulujen ja Maahanmuuttoviraston välillä koskevaksi sääntelyksi. Tällaista tietojen välittämistä on paikallaan arvioida siltä kannalta, että viranomaisen tietojensaanti- ja tietojenluovuttamisoikeus voivat perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön mukaan liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty

luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin lueteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta.

Tietosisällöt on ehdotettavien lakien tiedon saamista koskevien pykälien 1 momenteissa kuvattu tyhjentävästi, jolloin riittävää olisi se, että tiedot ovat tarpeellisia. Oma-aloitteista tiedonluovutusta koskevissa 2 momenteissa luovutus sallittaisiin maahantulon ja maassa oleskelun ehtoihin liittyviä väärinkäytösepäilyjä koskevien tietojen osalta. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi tieto väärennetyistä asiakirjasta tai toimeentuloedellytyksen täyttymättömyydestä. Edellytyksenä olisi lisäksi, että tiedot ovat välttämättömiä Maahanmuuttoviraston tehtävän hoitamiseksi. Ehdotettuun sääntelyyn, joka asiasisältöisesti vastaa perustuslakivaliokunnan lausunnossaan PeVL 32/2024 vp arvioimaa sääntelyä, ei ole huomauttamista.